

100 jaar Huizumer begraafplaats

Gemeente Leeuwarden

De Huizumer dodenakker in Leeuwarden

Begraafplaatsen zijn bijzondere plekken. Niet alleen voor nabestaanden. Ze bieden vaak een schat aan informatie over de geschiedenis en zijn daarmee voer voor verhalen. Vanaf de middeleeuwen tot 1977 zijn vele Leeuwarders begraven op de Huizumer dodenakker. In feite is het bijna een soort tastbaar stenen archief van de stad. Toen dat kerkhof vol werd is besloten om aansluitend een grote begraafplaats aan te leggen. Die werd eind 1923 opgeleverd. Dit jaar bestaat de Huizumer begraafplaats dus 100 jaar. Een goede reden om hier uitgebreid bij stil te staan.

In deze brochure vindt u het prachtige programma van deze dag. Ook bevat deze brochure een korte rondleiding over de dodenakker. Zo kan u een wandeling maken langs de graven van beroemde Leeuwarders en andere bezienswaardigheden van de begraafplaats. De nummers in de tekst verwijzen naar de nummers op de plattegrond, te vinden in het midden van deze brochure.

Wie een uitvoeriger, persoonlijke rondleiding wil krijgen kan per e-mail een verzoek indienen en een afspraak maken: dorpskerkhuizum@gmail.com. Ik wens u een fijne dag.

Programma

- 14:00 Welkom | wethouder Gijs Jacobse
- 14:10 Toelichting op ontstaan en historie begraafplaats
- 14:30 Toespraak namens de voorzitter Stichting Poëzietableaus Leeuwarden
- 14:40 Toespraak hoe kijkt een buitenstaander naar deze begraafplaats
- 14:50 Onthulling poëzietableau
- 15.00 Bloemenhulde op het oudste graf van de begraafplaats
- 15:15 en 16:15 Start rondleiding begraafplaats

1 De kerk

De kerk zelf valt onder de stichting Alde Fryske Tsjerken en is sinds 2013 een bloeiend cultureel podium. Daar vallen naast de oudste preekstoel van Friesland de zerken (1) op van voornamelijk Friese families uit de Gouden Eeuw, zoals de Feijtsma's en de Abbinga's. Daar ligt ook de steen van dominee David Acronius (overleden 1669). Aan hem wijdde Anna Maria van Schurman (1607-1678) – een indrukwekkend literair en intellectueel multitalent en de eerste vrouwelijke student in Nederland – een lofdicht. Zij bezocht hem regelmatig bij familiebezoek. Een van de vier grafkelders

is gebouwd door de Cammingha's, een machtig geslacht in laatmiddeleeuws Friesland. Na de rest van het schitterende kerkinterieur bewonderd te hebben, lopen we naar buiten richting de beide dodenakkers: kerkhof en begraafplaats vormen – slechts gescheiden door een beukenhaag - een visueel geheel.

2 'Als een kloek behoedt zij de doden'

Bij het toegangspad naar het kerkhof vallen twee zaken (2) op. Direct na het hek sta je voor de grafsteenplaat van de ouders van de meest kosmopolitische dichter, die Nederland heeft voortgebracht: Jan Slauerhoff. Hij bevoer als scheepsarts alle wereldzeeën en wijdde zijn langste gedicht (34 strofen) aan de uitvaart van zijn vader in Huizum. Toen Leeuwarden in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa was, stonden die 34 scènes centraal in een theaterproductie, een expositie en het boek Tienmaal In Memoriam Patris als onderdeel van het hoofdprogramma van dat bijzondere jaar.

Ernaast ligt een groot poëzietableau van 1.20 bij 1.80 meter met het gedicht *Dorpskerk Huizum* van Atze van Wieren over de historie van de Dorpskerk. Over de kerk schrijft hij: 'Zijzelf is blind voor waan en schittering, als een kloek behoedt zij de doden in haar schoot (lees: de kerk) en op haar hof (lees: het kerkhof)'.

3 Bijzondere graven

Om de toren heen lopend richting waterkant zien we drie graven (3). Het eerste is van Regnerus Juckema van Burmania Rengers en zijn vrouw, barones Van Asbeck. Aan haar wijdde Jacob van Lennep tijdens zijn bekende voetreis een lofdicht, met deze regels: *'Ik herken die zachte lonken, die het koelste hart ontvonken.'*

Daarnaast ligt Pieter Cats, de veruit rijkste Fries toen hij in 1832 overleed. Het door hem gebouwde Catshuis aan de Nieuwestad, ooit het grootste woonhuis van Leeuwarden, is genoemd naar deze onroerendgoedmagnaat, die overigens ook veel bestuurlijke functies bekleedde.

Daarnaast ligt de steen van Daniël de Blocq van Haersma de Wit, die door koning Willem II tijdens diens Friese tournee in de adelstand werd verheven.

4. Uniek baarhuisje uit 1875

Meestal ligt het kerkhof er keurig verzorgd bij dankzij vrijwilligers van de Dorpskerk die het oude kerkhof met veel liefde omringen. Ze renoveerden ook het uit 1875 stammende baarhuisje, dat naast de drie graven ligt. Dat was een ruïne toen de stichting de kerk van de PKN overnam, in 2013. Afgaande op oude kranten die er lagen had er een tijdje een dakloze gewoond. De klimop kwam door het dak heen. Nu heeft het deels

een opslagfunctie, deels is het een minimuseum voor grafcultuur. Binnen liggen een uit het oude dakbeschot gereconstrueerde eikenhouten doods-kist uit 1875, doodshemden, graftrouwen etc. Naast de deur treft u het gedicht *Baarhuisje* van Rienk Kruiderink aan.

5. Mooiste grafmonument

Op de adellijke afdeling oostelijk van het baarhuisje valt heel snel het mooiste grafmonument van de hele dodenakker op: dat van Carel Battaerd (1800-1884). Hij kwam als elfjarige jongen in Franse krijgsdienst maar maakte in Nederlandse dienst de Slag bij Waterloo mee. Hij trouwde met barones Suzanna Barbara van Asbeck. De zeer opvallende steen vertoont allerlei doodssymboliek en is een eeuw ouder dan Battaerds sterfjaar. De steen zou 'op de kop getikt' zijn door zijn adoptiefzoon Carel Corbelijn, naar verluidt een bastaardzoon van koning Willem III.

Tussen het graf van Battaerd en de kerk ligt Helenus Speelman Wobma begraven, de rechter die als laatste in Friesland een doodvonnis uitsprak, dat op 23 maart 1860 op het hoofdplein van Leeuwarden werd voltrokken. Daarnaast treft men 's zomers te midden van bloeiende stokrozen een mooi zitje aan om even uit te rusten en te genieten van de omgeving.

6. Oude Sixmakelder

Vanaf 1968 mocht er niet meer op het oude kerkhof worden begraven. Toch zien we zuidelijk van het graf van Battaerd een in 2016 geplaatste 'nieuwe' steen. Rara, hoe kan dat? Vlakbij de kerk waren burens aan het graven in hun achtertuin toen zij ineens – tot hun schrik – op een grote grafkelder stuitten. Dat bleek de oude Sixmakelder te zijn, waarin vijf leden van deze adellijke familie begraven waren. De schedels en beenderen kregen alsnog een rustplaats op het Huizumer kerkhof, naast die van andere adellijke personen uit de achttiende en negentiende eeuw. Aan die herbegravenis, gevolgd door de plaatsing van een nieuwe steen, werd een waardige ceremonie rond de levens van deze vijf personen gewijd.

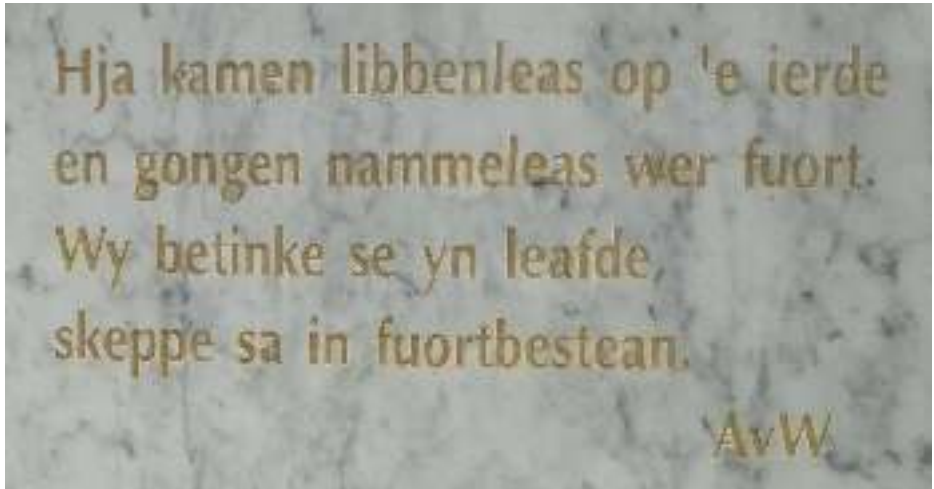

7. Plaquette

We bekijken in de zuidelijke muur van de kerk nog even de ontroerende tekst op een plaquette van jurist en letterkundige Robidé van der Aa die ook oprichter van De Gids was. Dat gedicht is gewijd aan zijn vrouw, de dichteres Eelkje Poppes (1791- 1828). Hoewel Van der Aa naast zijn vijf kinderen nu ook zijn vrouw ten grave had gedragen dicht hij: *'Mijn aardsch geluk verdween; maar 't past mij niet te klagen daar 'k meer dan dertien jaar door haar gelukkig was'*

Monument voor Naamloze Kinderen

Aan de oostkant van het kerkhof is in 2021 een witte steen geplaatst, deze fungeert als herdenkingsplek voor de honderden kinderen die in de loop der tijd hier werden begraven zonder dat ze een naam laat staan een eigen graf kregen.

8. Oorlogsgraven

Daarna verlaten we het oude kerkhof in de richting van de centrale laan van de gemeentelijke begraafplaats. Daar liggen diverse oorlogsgraven. De grafstenen van drie belangrijke verzetsmensen hebben een zogenoemde 'zuiltoorts' gekregen. Een van die graven (van Leendert Sinnema, 1886-1945) ligt langs de hoofdlaan. Hij was niet alleen verzetsman maar ook oprichter van het later naar hem genoemde Salonorkest Sinnema.

Rechts daarvan zien we drie vlaggenmasten. Die behoren

Wirdumervaart

Abbingapark

A.M. van Schurmanpaad

Dorps

1

3

4

5

6

1

tot de gedenktekens van vijf geallieerde piloten, die hier begraven werden. Het Oorlogsgraven Comité Huizum claimt het oudste herdenkingscomité van Nederland te zijn, omdat deze geallieerden al tijdens de Tweede Wereldoorlog (op 16 december 1944) werden herdacht.

Vlakbij liggen ook de grafstenen van drie kinderen (Anne Buwalda, Jan Romkema en Jeltje van der Ven), die daags na de bevrijding jammerlijk omkwamen: twee van hen speelden met een handgranaat in een Duitse truck en de derde, een dochter van een NSB'er die de deur niet opendeed, nadat er was aangebeld. Daarop gooiden leden van de Binnenlandse Strijdkrachten een handgranaat naar binnen. De onschuldige Jeltje vond daarbij de dood.

Tijdens de jaarlijkse dodenherdenking staan de prunusbomen hier vaak in bloei. De oostelijke helft van de begraafplaats heeft vanwege de vele coniferenheggen een groen karakter; op het noordelijk deel van de begraafplaats wordt sinds 2021 geëxperimenteerd met ecologisch beheer.

9. Topstuk'

Oostelijk van de vlaggenmasten ligt het grafmonument van Karst Leemburg (1889-1958). Hij is eigenlijk de belangrijkste persoon van de gehele dodenakker (rondleiders noemen dit graf daarom wel schertsend 'ons topstuk'). Karst was namelijk de enige Leeuwarder winnaar van de Elfstedentocht (1929) en is mede bekend geworden doordat zijn grote teen bij de finish afgestorven bleek te zijn. De teen werd op sterk water gezet: een van de meest aansprekende relikwieën van de Tocht der Tochten. De steen zelf is overigens heel sober. Dat past wel bij de 'doe maar gewoon'-mentaliteit in deze regio, maar ook bij de tijdgeest van de jaren vijftig.

10. Familie Zadel

Wel attenderen we nog op het graf van de familie Zadel: hun legaat aan de gemeente ten bate van het Zadelfonds bevatte namelijk een wel heel merkwaardige bepaling, te weten: de overledenen moesten 'eens in de tien jaar worden herkist'. Hoewel de ratio van die bepaling eenieder ontgaat, voert de gemeente die bepaling elke tien jaar trouw uit: je accepteert of weigert een legaat in zijn geheel, een tussenweg is er niet...

11. Toegangshek

Terug bij het toegangshek van de begraafplaats ontdekken we dat dat een prachtig kunstwerk is van beeldend kunstenaar Gerrit Terpstra: het symboliseert de twaalf ribben van een mens. De smalle toegangspoort verbeeldt duidelijk een vlam.

12. Oudste graf

Het oudste graf op deze begraafplaats is van Marten J. van der Wal. Dit graf vindt u op afdeling 4, rij 1, grafnummer 20. Marten overleed op 8 januari 1924 en werd op 11 januari begraven. De begraafplaats zelf is op 1 januari 1924 in gebruik gesteld.

13. Ecologisch beheer

In het najaar van 2017 heeft de gemeente Leeuwarden het oudste gedeelte van de Huizumer-begraafplaats laten inzaaien met een bloemenmengsel. Hoewel het gewenste resultaat enige tijd op zich heeft laten wachten worden er nu al meer dan 60 wilde bloemen en planten geteld. Bovendien trekt de diversiteit in soorten en groeihogtes allerlei insecten aan. Inmiddels is dit gedeelte van de begraafplaats 'vlinderrijk'. Ook de beschermde slanke en stengelloze sleutelbloem komt hier voor.

Dit gedeelte van de begraafplaats wordt twee maal per jaar gemaaid, begin van de zomer en halverwege het najaar. Het maaisel wordt opgeruimd om de grond verder te verschrallen en we hopen op deze manier dat de soortenrijkheid aan planten zich verder uit zal breiden. Woekerend onkruid, zoals Heermoes, wordt vaker gemaaid. Ook zaailingen van bomen worden regelmatig verwijderd. Maandelijks wordt de ontwikkeling door deskundigen gemonitord om eventueel het beheer te kunnen bijstellen. Op deze manier wordt er een bijdrage geleverd aan de biodiversiteit op deze begraafplaats

14. Poëziesteen

Op 17 juni wordt de Poëziesteen onthuld. Met de volgende tekst.

*Hier. Waar je nu staat. Kijk, daar liggen tussen
een eeuw Buwalda's, Algra's, Sixma's, Slauerhoffs
en al die andere doden, vijf uit de lucht geschoten
niet engelen maar mannen, jongens haast nog*

*die, hoog onderweg naar de stad van de haat
waar in de heldere maneschijn hun bommen
op hadden moeten vallen, bar werden neergehaald
en in de aarde opgenomen. Wij, die nog even*

*in dit aards leven blijven mogen, wij weten wel
dat zij hier niet meer zijn. Maar ook dat de taal
de tijd kan omkeren als wij dat willen
en hen aanwezig maken – net als de dorpelingen,*

*van nu al bijna tachtig jaar geleden,
die hen durfden herdenken, het hoofd geheven
tegen het kwaad. Jij die hier staat,
kijk. Lees de namen. Wees hun nazaat.*

15. Aula

In de aula kunt u vandaag een speciale steen maken ter nagedachtenis aan een overledene. Ook kunt u meer informatie krijgen over het ecologisch experiment.

We zijn aan het slot gekomen van een wandeling over twee mooie dodenakkers met een relatief ingetogen funeraire cultuur. Wie goed kijkt signaleert toch een grote diversiteit in grafmonumenten: grafstenen in de vorm van, bijvoorbeeld, boeken of voorzien van allerlei persoonlijke symbolen: gebouwen, muziekinstrumenten, dieren, etc. Voor de liefhebbers is er ook de nodige variëteit aan dichtregels en taal, met bijvoorbeeld Friestalige teksten. Elke wandelaar vindt er iets van haar of zijn gading!

In het in 2019 uitgebrachte boek (*Schat*)**Graven in Huizum** staan de auteurs Peter de Haan en Leendert Plaisier uitvoerig stil bij veel andere bekende Friezen die hier begraven liggen, zoals orgelfabrikant Pieter van Dam, de bestuurdersfamilie Beucker Andreae, Fryske Geaoprichter Jacob Botke, archeoloog Pieter Boeles, ARP-senator Hendrik Algra, die het aan de stok kreeg met Gerard Reve, Pieter Terpstra die de Havankreeks voortzette of kinderboekenschrijfster Margje de Lange-Praamsma. Het beknopte karakter van deze brochure dwong tot het maken van keuzes.

Publicaties

Brochure *Rondleiding over de Huizumer dodenakker* aangevuld ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan.

Uitgave van Gemeente Leeuwarden ter ere van het 100-jarige jubileum

Colofon

Tekst: Peter de Haan

Vormgeving: Gemeente Leeuwarden

Foto's: Uit de collectie van Dorpskerk Huizum

Drukwerk: Gemeente Leeuwarden

Praktische informatie

Kerkhof Dorpskerk Huizum

Huizum Dorp 67, 8934 BS Leeuwarden

Huizumer Begraafplaats

Huizum Dorp 67a, 8934 BS Leeuwarden

Geopend van zonsopgang tot zonsondergang.

Bij het toegangspad staat een informatiepaneel waarop een telefoonnummer dat men kan bellen voor een bezichtiging van de kerk, bezoek aan het baarhuisje of een rondleiding over de dodenakker.

Meer informatie: www.dorpskerkhuizum.nl.

Gemeente Leeuwarden